

Kodeks cywilny. Orzecznictwo Aplikanta

Wydanie 8.

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

Kodeks cywilny z 23.4.1964 r. (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.) (wyciąg)

Artykuł 1. [Zakres regulacji]

Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi.

Cywilnoprawny charakter sprawy dotyczącej zawarcia umowy sprzedaży lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład zasobu mieszkalnego gminy

Sprzedaż nieruchomości jest stosunkiem cywilnoprawnym, gdyż jest uregulowana w Kodeksie cywilnym (art. 1 i 535–602 KC), a wobec tego bez wątpienia sprawa dotycząca zawarcia umowy sprzedaży lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład zasobu mieszkalnego gminy ma charakter cywilnoprawny. (*postanowienie NSA z 25.7.2012 r., I OSK 1644/12, Legalis*)

Stosunek cywilnoprawny a roszczenia ze stosunku pracy

Roszczenie ze stosunku pracy nie jest stosunkiem cywilnoprawnym w rozumieniu art. 1 KC. (*wyrok SN z 15.7.2008 r., III PK 11/08*)

Naruszenie dobra osobistego, inicjujące powstanie stosunku cywilnoprawnego, może być wynikiem każdego działania, bez względu na rodzaj stosunku prawnego, w którym ewentualnie pozostają już naruszytel i osoba, której dobro zostało naruszone. Nie powinno ulegać wątpliwości, że dopuszczalna jest droga sądowa w sprawie, w której funkcjonariusz Policji dochodzi odszkodowania i innych roszczeń z tytułu długotrwałego izolowania go, poniżania oraz pomijania w awansach i szkoleniach przez przełożonych, określonego przez niego w pozwie jako „mobbing”.

(*postanowienie SN z 9.5.2007 r., I PZP 2/07*)

Powoływanie się w postępowaniu administracyjnym na przepisy KC

Powoływanie się w postępowaniu administracyjnym na przepisy KC jest nieuzasadnione choćby z racji tego, że Kodeks cywilny w art. 1 wyznacza zakres swojej regulacji: „Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi”, natomiast Kodeks postępowania administracyjnego normuje jednoznacznie inny „zakres obowiązywania” oraz „zasady ogólne”, jako reguły postępowania administracyjnego, które mają zastosowanie w tej sprawie, jako sprawie administracyjnej.

(*wyrok WSA w Krakowie z 10.10.2007 r., III SA/Kr 739/07*)

Stosunki administracyjne a stosunki cywilne – rozróżnienie; zakres kontroli skarbowej a dysponowanie środkami na podstawie umowy cywilnoprawnej

Konstrukcja prawna sprawy cywilnej oparta jest na kryterium materialnoprawnym, tj. charakteru danego stosunku prawnego. W sensie materialnoprawnym sprawami cywilnymi są sprawy, w których ochrona prawna jest przewidziana ze względu na stan prawny oraz prawa i obowiązki podmiotów sto-

sunków prawnych o charakterze równorzędnym. Jeżeli źródłem roszczenia jest stosunek administracyjnoprawny, to sprawa nie ma charakteru cywilnego według kryterium materialnoprawnego. Przesądzającym elementem wskazującym na stosunek administracyjnoprawny jest występowanie organu państwowego lub społecznego wobec innego uczestnika z pozycji wykonywania władzy zwierzchniej w ramach zarządzającej działalności Państwa. Jeżeli podstawą prawną wypłaty przedsiębiorstwu państwowemu przez Ministra Finansów środków pieniężnych z budżetu było porozumienie zawarte na podstawie przepisów prawa cywilnego pomiędzy dwoma równorzędnymi podmiotami, na podstawie którego Minister Finansów zgodził się dokonać zapłaty przedsiębiorstwu należności za wykonane usługi, to dyrektor urzędu kontroli skarbowej nie mógł badać celowości wykorzystania i rozporządzania środkami wypłaconymi przez Ministra Finansów w przedsiębiorstwie, ponieważ żaden przepis nie nakładał na przedsiębiorstwo obowiązku określonego sposobu wykorzystania otrzymanych środków.

(wyrok WSA w Warszawie z 11.5.2005 r., III SA/Wa 126/05)

Dopuszczalność drogi sądowej a istnienie roszczenia – pogląd dominujący

Droga sądowa jest dopuszczalna zawsze, gdy powód opiera swoje roszczenie na zdarzeniach prawnych, z których wynikać mogą skutki cywilnoprawne. Dopuszczalność drogi sądowej nie jest natomiast uwarunkowana istnieniem roszczenia.

(postanowienie SN z 21.11.2000 r., III CKN 1048/00)

Dopuszczalność drogi sądowej a istnienie roszczenia – pogląd mniejszościowy

Zgłoszone przez powoda roszczenie procesowe musi znajdować usprawiedliwienie w prawie materialnym, w przeciwnym bowiem razie sprawa nie ma cech sprawy cywilnej.

(postanowienie SA w Krakowie z 17.12.1991 r., I ACz 247/91)

Spory na tle wysokości opłat za dostarczoną do mieszkań wodę

Spory na tle wysokości opłat za dostarczoną do mieszkań wodę są sporami cywilnymi i jako takie podlegają rozpoznaniu przez sądy powszechne.

(postanowienie SN z 23.8.1995 r., III PO 14/95)

Spory o prawo własności gruntu

W razie sporu o prawo własności gruntu, o którym mowa w art. 51 ust. 1 pkt 2 ustawy z 21.3.1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 260 ze zm.), ustalenie prawa własności Państwa do tych gruntów i rozstrzygnięcie sporu w tym przedmiocie następuje w postępowaniu cywilnym przed sądem powszechnym.

(wyrok NSA z 12.5.1995 r., II SA 217/94)

Spory dotyczące zwrotu świadczeń wypłaconych pracodawcy lub masie upadłości przez Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych

Spory dotyczące zwrotu świadczeń wypłaconych pracodawcy lub masie upadłości przez Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych na zasadach przewidzianych przepisami ustawy z 29.12.1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (t.j. Dz.U. z 2006 r. Nr 158, poz. 1121 ze zm.) mają charakter cywilnoprawny i należą do właściwości sądów powszechnych.

(postanowienie SA w Łodzi z 28.3.1995 r., I ACz 100/95)

Stosunek prawny między podatnikiem a organem podatkowym

Stosunek prawny między podatnikiem a organem podatkowym ma charakter administracyjnoprawny i dlatego przepisy KC nie mają zastosowania w sprawach z zakresu administracyjnego (podatkowego). Administracyjne prawo materialne, w tym również ustawa z 14.6.1991 r. o spółkach z udziałem zagranicznym (Dz.U. Nr 60, poz. 253 ze zm.), nie przewiduje możliwości uchylenia się od skutków prawnych

oświadczeń woli, które wywołały określone skutki materialnoprawne. Jeżeli spółka zwolniona była od podatku dochodowego, lecz na podstawie art. 37 ust. 2 cytowanej ustawy ze zwolnienia tego zrezygnowała, to brak jest jakichkolwiek podstaw prawnych do zwrotu uiszczanego podatku. Zapłacony podatek nie był bowiem „nienależnie uiszczony”, w rozumieniu art. 29 ust. 1 ustawy z 19.12.1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (Dz.U. Nr 27, poz. 111 ze zm.) i dlatego decyzja odmawiająca jego zwrotu – jako zgodna z prawem – nie może być zasadnie kwestionowana przed sądem.

(*wyrok NSA z 27.10.1993 r., III SA 689/93*)

Zasiłek dla bezrobotnych

Zasiłek dla bezrobotnych przyznaje organ państwowy decyzją administracyjną w ramach stosunku administracyjnoprawnego. W tej sytuacji roszczenia związane z zasiłkami dla bezrobotnych nie mają charakteru roszczeń cywilnych. W sprawach administracyjnych odsetki od opóźnionego świadczenia występują wyjątkowo i muszą je przewidywać szczególne przepisy prawa (art. 21 ust. 9 ustawy z 16.10.1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu, Dz.U. Nr 106, poz. 457).

(*wyrok NSA z 18.9.1992 r., II SA 1208/92*)

Powództwo Skarbu Państwa przeciwko członkom zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością

Niedopuszczalna jest droga sądowa w sprawie z powództwa Skarbu Państwa (urzędu skarbowego) przeciwko członkom zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością o zapłatę określonej kwoty pieniężnej z tytułu zobowiązania podatkowego obciążającego tę spółkę w związku z prowadzoną przez nią działalnością gospodarczą, w wypadku gdy egzekucja prowadzona przeciwko spółce okazała się bezskuteczna.

(*uchwała SN z 12.6.1991 r., III CZP 46/91*)

Wniosek o rozwiązanie i ustanowienie użytkowania wieczystego

Wniosek osoby fizycznej o rozwiązanie przez organ administracji umowy z użytkownikiem wieczystym działki budowlanej i o ustanowienie użytkowania wieczystego na rzecz wnioskodawcy, będącego osobą faktycznie władającą tą działką, ma charakter roszczenia cywilnoprawnego (art. 231 § 1 KC) i jego rozpoznanie należy do właściwości sądów powszechnych. Nie można więc z wniosku tej osoby wszcząć postępowania administracyjnego w trybie art. 30 ust. 2 ustawy z 29.4.1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 22, poz. 99).

(*wyrok NSA z 12.2.1988 r., I SA 624/87*)

Droga sądowa w sprawie o przyznanie spółdzielczego prawa do lokalu

Roszczenie członka spółdzielni mieszkaniowej o przydział lokalu mieszkalnego (przyznanie spółdzielczego prawa do lokalu) jest roszczeniem z zakresu prawa cywilnego, roszczeniem z zakresu stosunków (wzajemnych praw i obowiązków) łączących spółdzielnię z jej członkami na skutek przystąpienia do niej jest tym samym sprawą cywilną w świetle art. 1 KPC, bez względu na podstawę żądania (statut, określone porozumienie i in.). Wydane w tym przedmiocie uchwały (decyzje) właściwych organów spółdzielni są więc czynnościami prawnymi prawa cywilnego, a nie decyzjami administracyjnymi organów administracji państwowej, względnie zrównanych z nimi innych organów. Podlegają więc zatem, co do swej zasadności i zgodności z prawem, kontroli sądów powszechnych.

(*postanowienie SN z 30.9.1982 r., I CZ 103/82*)

Artykuł 3. [Nieretroakcja]

Ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia lub celu.

Zmiana i uchylenie ustawy a brak skutków retroakcji (wygaśnięcia roszczeń)

Przepis art. 3 KC stanowi, że nowa ustawa obowiązuje dopiero od chwili wejścia w życie, co oznacza, że nie może zmieniać ocen skutków prawnych zdarzeń, które powstały pod rządami dawnego prawa. W konsekwencji zdarzenia prawne i stosunki prawne powstałe pod rządami dawnego prawa należy oceniać według tego prawa, a nie prawa nowego. Określona przepisem art. 3 KC zasada zakazująca retroakcji dotyczy zaś wszystkich przepisów regulujących stosunki cywilnoprawne, w tym także kwestii związanych z roszczeniami regulacyjnymi. Żaden przepis ustawy z 16.12.2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2011 r. Nr 18, poz. 89), mocą której uchylono art. 62 ust. 3 ustawy z 17.5.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 154), nie stanowi, że ustawa zmieniająca ma moc wsteczną, a zatem nie można uznać, że uchylenie art. 62 ust. 3 ww. ustawy stworzyło taki stan, jakby ten przepis nie wywołał określonego w nim skutku wygaśnięcia roszczeń. Brak też przepisu przyznającego kościelnym osobom prawnym nowe roszczenia w miejsce tych, które wygasły.

(wyrok SA w Poznaniu z 19.12.2017 r., I ACa 434/17, Legalis)

Zasada nieretroakcji

Zasada nieretroakcji wyrażona w art. 3 KC oznacza, że nowego prawa nie stosuje się do oceny zdarzeń prawnych i ich skutków, jeżeli miały miejsce i skończyły się przed jego wejściem w życie. Wyjątek od tej zasady musi wynikać z brzmienia nowego prawa, lub – jak stanowi art. 3 KC – jego celu. Przepis art. 3 KC ma zastosowanie w sprawach z zakresu prawa pracy.

(wyrok SN z 12.1.2016 r., II PK 195/15, Legalis)

Istota zasady nieretroakcji

Zgodnie z powszechnie akceptowanym poglądem, skutki zdarzeń prawnych powstałych pod rządem dawnego prawa należy oceniać według przepisów dotychczasowych. Zasada niedziałania prawa wstecz (*lex retro non agit*) jest uważana za fundamentalną dla demokratycznego porządku prawnego. Oznacza ona, że nowa ustawa obowiązuje dopiero od chwili wejścia w życie i nie powinna zmieniać ocen prawnych dokonanych pod rządem dawnego prawa. Wymaga tego ochrona bezpieczeństwa prawnego oraz zaufania podmiotów prawa do państwa, co m.in. oznacza, aby ustalone już prawa i obowiązki tych podmiotów nie uległy zmianom.

(wyrok SA w Białymstoku z 10.4.2015 r., I ACa 1018/14)

Zasada nieretroakcji wyrażona w art. 3 KC oznacza, że nowego prawa nie stosuje się do oceny zdarzeń prawnych i ich skutków, jeżeli miały miejsce i skończyły się przed jego wejściem w życie. Wyjątek od tej zasady musi wynikać z brzmienia nowego prawa lub – jak stanowi art. 3 KC – z jego celu.

(wyrok SN z 18.9.2014 r., V CSK 557/13)

Wsteczna moc uchwał Sądu Najwyższego

Ponieważ uchwała Sądu Najwyższego nie jest aktem prawa ani nawet powszechnie wiążącej wykładni, zastosowanie zawartego w niej poglądu do czynności podjętych przez stronę przed jej opublikowaniem nie narusza art. 3 KC.

(postanowienie SN z 14.1.2009 r., IV CZ 108/08)

Odesłanie zwrotne w prawie międzyczasowym prywatnym

W prawie międzyczasowym prywatnym nie jest dopuszczalne odesłanie zwrotne przez ustawę dawną do ustawy nowej.

(postanowienie SN z 4.10.2007 r., V CZ 82/07)

Zasada stosowania ustawy nowej do stosunków zobowiązaniowych o charakterze trwałym

Dla oceny prawa pierwokupu przewidzianego w art. 695 § 2 KC znaczenie ma przeznaczenie nieruchomości w chwili zawarcia umowy sprzedaży. Oznacza to, że jeżeli w okresie pomiędzy powstaniem stosunku dzierżawy a sprzedażą nieruchomość przestała być „rolna”, prawo pierwokupu dzierżawcy nie służy. Z treści przepisu art. L ustawy z 23.4.1964 r. – przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.), który stanowi, że „do istniejących już zobowiązań z umów (...) dzierżawy stosuje się z dniem wejścia w życie KC przepisy tego kodeksu”, wynika jednoznacznie, że statuuje on zasadę bezpośredniego stosowania nowej ustawy do umowy dzierżawy, jako zobowiązania o charakterze trwałym. Wskazana zasada ma szersze zastosowanie, powszechnie przyjmując się bowiem, że normy prawa międzyczasowego zawarte w przytoczonej ustawie z 23.4.1964 r. stosuje się także do innych aktów prawnych, jeżeli nie zawierają one własnych przepisów prawa przejściowego.

(wyrok SN z 11.3.2004 r., V CK 339/03)

W orzecznictwie wskazuje się, że należy odróżnić trwałe naruszanie dóbr osobistych od trwałych skutków naruszenia dóbr osobistych, podkreślając, że jedynie w pierwszym przypadku, tj. w sytuacji, gdy działanie naruszające dobra osobiste utrzymuje się przez pewien czas, do oceny skutków naruszenia miarodajne są przepisy obowiązujące w chwili, w której ustało działanie naruszycielskie. Działanie sprawcy naruszenia dóbr osobistych ma bowiem wówczas charakter ciągły. Takiego charakteru nie ma zaś zachowanie polegające na dokonaniu zamiany w szpitalu noworodków po porodzie, które jest działaniem jednorazowym, stanowiącym czyn bezprawny.

(wyrok SA w Białymstoku z 24.4.2015 r., I ACa 840/14)

Retroaktywność musi być jasno wyrażona w samej ustawie

Stosowanie retroaktywne prawa nie może być wyprowadzone w drodze interpretacji, a musi być jasno wypowiedziane w samej ustawie.

(postanowienie SN z 16.12.2003 r., II CK 328/02)

Zobacz również:

- postanowienie SN z 14.1.2009 r., IV CZ 106/08;
- wyrok SN z 25.5.2007 r., I CSK 84/07.

Artykuł 5. [Nadużycie prawa]

Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Powództwo prokuratora, wytoczone w sprawie o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa dokonanego po urodzeniu się dziecka poczętego w następstwie procedury medycznie wspomaganey prokreacji z zastosowaniem komórek rozrodczych pochodzących od anonimowego dawcy a zastosowanie art. 5 KC

Powództwo prokuratora, wytoczone w sprawie o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa dokonanego po urodzeniu się dziecka poczętego w następstwie procedury medycznie wspomaganey prokreacji z zastosowaniem komórek rozrodczych pochodzących od anonimowego dawcy, może być oddalone przez sąd jako sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

(uchwała SN z 27.2.2020 r., III CZP 56/19, Legalis)

Brak możliwości złagodzenia rygorów prawa ubezpieczeń społecznych poprzez zastosowanie konstrukcji przewidzianej w art. 5 KC

Do złagodzenia rygorów prawa ubezpieczeń społecznych nie stosuje się ani art. 5 KC, ani art. 8 KP. Przepisy prawa ubezpieczeń społecznych mają bowiem charakter przepisów prawa publicznego. Rygoryzm prawa publicznego nie może być łagodzony konstrukcją nadużycia prawa podmiotowego przewidzianą w art. 5 KC lub w art. 8 KP. Zarzut ten (nadużycia prawa podmiotowego, albo czynienia ze swego prawa podmiotowego użytku niezgodnego z zasadami współżycia społecznego lub społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa) w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych musiałby być odniesiony do czynności organu rentowego, który – wydając decyzję – nie korzysta ze swoich praw podmiotowych (regulowanych prawem prywatnym – Kodeksem cywilnym lub Kodeksem pracy), lecz realizuje ustawowe kompetencje organu władzy publicznej.

(*wyrok SA w Katowicach z 10.1.2020 r., III AUa 406/19, Legalis*)

Roszczenie o zwrot kwoty bonifikaty a nadużycie prawa

I. W praktyce obrotu prawnego częstokroć występują sytuacje, w których nawet najbardziej skrupulatne wykonanie określonego prawa podmiotowego prowadzić może do powstania rażącej niesprawiedliwości (*summum ius summa iniuria*). Wówczas tak rozumiana sprawiedliwość formalna, ustąpić powinna sprawiedliwości materialnej. Temu właśnie służy przewidziana w art. 5 KC instytucja uznania wykonania prawa podmiotowego za nadużycie. Uwzględnienie art. 2 Konstytucji RP, statującego zasadę demokratycznego państwa prawnego, nakazuje zaś przyjąć, iż odwołanie się do zasad współżycia społecznego to nic innego jak odwołanie się do ogólnej idei słuszności oraz powszechnie uznawanych wartości determinujących zasady etycznego i uczciwego postępowania.

II. Dochodzenie roszczenia o zwrot kwoty bonifikaty od osoby znajdującej się w wyjątkowej sytuacji życiowej należy rozpatrywać w kategorii nadużycia przysługującego powodowi prawa podmiotowego. (*wyrok SN z 24.7.2019 r., I NSNc 9/19, Legalis*)

Sprawa o podział majątku a zastosowanie konstrukcji z art. 5 KC

Nie wykluczając, co do zasady, możliwości skutecznego powołania się na zarzut z art. 5 KC w sprawach o podział majątku wspólnego konieczne jest podkreślenie, iż sytuacja taka ma charakter wyjątkowy. Dodatkowo przepisy prawa nie mogą być modyfikowane przez art. 5 KC, gdyż jego stosowanie nie może prowadzić do uchylecia bądź zmiany obowiązujących przepisów prawa.

(*postanowienie SO w Olsztynie z 22.5.2019 r., IX Ca 986/18, Legalis*)

Powództwo o ustalenie a zasady słuszności

Zasady słuszności zawarte w art. 5 KC mogą wspomóc zastosowanie art. 189 KPC, jeśli powództwo o ustalenie prawa wynika z trwającego przez wiele lat splotu okoliczności i stosunków prawnych, których rozwikłanie w procesie sądowym nakazuje przyznanie racji tej stronie, która wymaga ochrony ze względu na ogólne poczucie sprawiedliwości.

(*wyrok SN z 20.12.2017 r., I CSK 163/17*)

Nadużycie prawa podmiotowego w zakresie dochodzonych odsetek

Późne wystąpienie z żądaniem spłaty pożyczki i brak sygnału, że takiej spłaty powód będzie się domagał, może skutkować zastosowaniem przepisu art. 5 KC w zakresie dochodzonych odsetek. O ile wierzyciel ma prawo do dochodzenia swojej należności, to jednak na dezaprobatę zasługuje wieloletnie milczenie strony kontraktu. W przepisie art. 5 KC następuje odesłanie do zasad słuszności, dobrej wiary w znaczeniu obiektywnym i zasad uczciwości obowiązujących w stosunkach cywilnoprawnych.

(*wyrok SA w Warszawie z 9.11.2017 r., I ACa 1385/16*)

Żądanie zasądzenia opłaty rocznej z tytułu użytkowania wieczystego a nadużycie prawa podmiotowego

Żądanie właściciela gruntu zasądzenia pełnej opłaty rocznej z tytułu użytkowania wieczystego nie zawsze korzysta z ochrony prawnej i w indywidualnych okolicznościach sprawy może być uznane za nadużycie prawa podmiotowego. Treść art. 5 KC nie daje podstaw do wyłączenia jego stosowania nawet wtedy, gdy ocena dotyczy wykonywania prawa podmiotowego przez publiczną osobę prawną, a drugą stroną stosunku prawnego jest inna publiczna osoba prawna.

(*wyrok SN z 29.9.2017 r., V CSK 618/16*)

Wniesienie skargi na przewlekłość postępowania tuż przed jego zakończeniem

Wniesienie skargi na przewlekłość postępowania tuż przed prawomocnym zakończeniem postępowania w sprawie w takich okolicznościach należy ocenić jako wykorzystanie tego uprawnienia w sposób niezgodny z jego rzeczywistym celem, jakim jest uzyskanie ochrony prawa do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym w „rozsądnym terminie”.

(*postanowienie SN z 7.9.2017 r., III SPP 39/17*)

Zakres stosowania klauzuli nadużycia prawa podmiotowego

Dochodzenie roszczenia o zwrot świadczenia z powołaniem się na nieważność czynności prawnych obejmującego należność główną wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, jest niewątpliwie czynieniem użytku z prawa w rozumieniu art. 5 KC, a to otwiera drogę do oceny, czy czyniony użytek ma znamiona nadużycia prawa.

(*wyrok SN z 15.9.2016 r., I CSK 615/15*)

Zastrzeganie w umowie pożyczki między osobami fizycznymi odsetek w wysokości nadmiernej, niemającej uzasadnienia ani w wysokości inflacji, ani w zyskach osiągniętych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej, może być sprzeczne z zasadami współzycia społecznego.

(*wyrok SA w Łodzi z 1.7.2016 r., I ACa 39/16*)

Norma art. 5 KC nie może prowadzić do nabycia prawa, ma ona bowiem jedynie charakter tamujący, nie zaś prawnokształtujący, a ochrona nią objęta winna mieć charakter tymczasowy, a nie trwały; nie może prowadzić do nabycia praw podmiotowych.

(*wyrok SA w Katowicach z 21.6.2016 r., V ACa 892/16*)

Żądanie zaprzeczenia ojcostwa po uprzednim oddaleniu powództwa

Nie zachodzi powaga rzeczy osądzonej w sprawie o zaprzeczenie ojcostwa, w której były mąż matki dziecka, niebędący biologicznym ojcem dziecka, powołał – poza zdarzeniami, które uzasadniały w sprawie prawomocnie osądzonej oddalenie powództwa na podstawie art. 5 KC – nowe okoliczności, żądając ich oceny w płaszczyźnie zasad współzycia społecznego.

(*postanowienie SN z 7.3.2013 r., II CSK 411/12*)

Zawieszenie biegu terminu przedawnienia roszczeń przysługujących wobec współmałżonka

Bieg przedawnienia roszczeń, które przysługują jednemu małżonkowi wobec drugiego, ulega zawieszeniu na czas trwania małżeństwa.

(*wyrok SN z 25.1.2013 r., II CSK 317/12*)

Korzystanie przez przedsiębiorców z konstrukcji nadużycia prawa podmiotowego

Okoliczność, że skarżący jest przedsiębiorcą z doświadczeniem, nie wyłącza sama przez się możliwości skorzystania przez skarżącego z przewidzianej w art. 5 KC konstrukcji nadużycia prawa podmiotowego.

(*wyrok SN z 18.10.2012 r., V CSK 486/11*)

Artykuł 5 KC nie zawiera żadnych wyłączeń podmiotowych, nie jest więc wykluczone jego zastosowanie do roszczeń przedsiębiorcy przeciwko któremu podniesiony został zarzut przedawnienia, szczególnie w obrocie dwustronnie profesjonalnym. Stanowisko takie uznać należy za utrwalone w judykaturze (...). Zastosowanie klauzuli z art. 5 KC w stosunkach między przedsiębiorcami powinno mieć jednak charakter wyjątkowy, za czym przemawia, poza samymi funkcjami przedawnienia, jako instytucji stabilizującej istniejące stosunki prawne i oddziałującej na terminowe dochodzenie roszczeń przez osoby uprawnione, także uzasadnione oczekiwanie ze strony profesjonalnych uczestników obrotu większej staranności w prowadzeniu swoich spraw.

(*wyrok SN z 3.10.2014 r., V CSK 630/13*)

Wykazanie sprzeczności zarzutu przedawnienia z zasadami współzycia społecznego

Dla wykazania sprzeczności zarzutu przedawnienia z zasadami współzycia społecznego konieczne jest przede wszystkim wskazanie i wykazanie, co należy także do obowiązków wnioskodawcy i jego pełnomocnika, okoliczności szczególnych, które uniemożliwiły wcześniejsze zgłoszenie roszczenia.

(*postanowienie SN z 28.9.2012 r., III KK 128/12*)

Zarzut przedawnienia jako nadużycie prawa

W szczególnych okolicznościach podniesienie przez podmiot odpowiedzialny za naprawienie szkody zarzutu przedawnienia może być uznane za sprzeczne z zasadami współzycia społecznego i w efekcie traktowane jako nadużycie prawa podmiotowego, zgodnie z art. 5 KC. Jednak stosowanie art. 5 KC w stosunku do zarzutu przedawnienia powinno mieć miejsce zupełnie wyjątkowo, w sytuacjach szczególnych i nie może następować automatycznie. Oceniając, czy podniesienie zarzutu przedawnienia stanowi nadużycie prawa podmiotowego, należy brać pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy, w szczególności zaś takie, jak charakter dochodzonego roszczenia, faktyczne przyczyny zaistniałego opóźnienia, a także to, czy opóźnienie nie było nadmierne.

(*wyrok SA w Warszawie z 16.12.2019 r., VI ACa 438/18, Legalis*)

O sprzeczności zarzutu przedawnienia z zasadami współzycia społecznego można mówić wówczas jedynie, gdy dłużnik w istotny sposób przyczynił się do tego, że do przedawnienia doszło, np. uniemożliwiając lub utrudniając wierzycielowi dochodzenie roszczeń, wprowadzając go w błąd co do istnienia czy wymagalności roszczenia, albo podejmując starania, by uspić czujność uprawnionego.

(*wyrok SA w Warszawie z 6.6.2019 r., VI ACa 133/18, Legalis*)

Terminy przedawnienia roszczeń są określone w przepisach *ius cogens* i nie mogą być skracane przez czynność prawną. Tylko więc w wyjątkowych przypadkach dopuszcza się ich nieuwzględnienie i to nie w sytuacji odwrotnej, gdy uprawniony dochodzi roszczenia po ich upływie. Skracanie tych terminów z powołaniem się na zasady współzycia społecznego nie znajduje wobec tego podstaw prawnych w art. 5 KC.

(*wyrok SN z 20.8.2015 r., II CSK 600/14*)

Dziesięcioletni termin przedawnienia, o którym mowa w art. 442 § 2 KC, był najdłuższym kodeksowym terminem przedawnienia do dochodzenia roszczeń. Już tylko z tej przyczyny ewentualne nieuwzględnienie jego upływu, z powołaniem się na art. 5 KC, musiałoby być uzasadnione szczególnie

wyjatkowymi okolicznościami sprawy. Nie może być taką okolicznością fakt skazania pozwanej za dokonanie oszustwa na szkodę powodów, gdyż cała hipoteza art. 442 § 2 KC opiera się na przesłance popełnienia przez dłużnika przestępstwa wyrządzającego szkodę wierzycielowi.

(wyrok SN z 9.8.2012 r., V CSK 488/11)

Ocena, czy powołanie się na zarzut przedawnienia narusza zasady współzycia społecznego, powinna być dokonywana z dużą ostrożnością, ponieważ podniesienie takiego zarzutu może być uznane za nadużycie prawa jedynie zupełnie wyjątkowo. Aby w danym przypadku można było przyjąć, że podniesienie zarzutu przedawnienia jest nie do pogodzenia z zasadami współzycia społecznego musi być w szczególności jasne, że beczynność wierzyciela w dochodzeniu roszczeń była usprawiedliwiona wyjątkowymi okolicznościami.

(wyrok SA w Warszawie z 6.12.2016 r., I ACa 19/15)

Konstrukcja nadużycia prawa podmiotowego (art. 5 KC oraz art. 8 KP) ma charakter wyjątkowy i może być zastosowana tylko po wykazaniu wyjątkowych okoliczności. Przy ocenie, czy zarzut przedawnienia stanowi nadużycie prawa, rozstrzygające znaczenie mają okoliczności konkretnego wypadku, zachodzące po stronie poszkodowanego oraz osoby zobowiązanej do naprawienia szkody. W szczególności znaczenie ma charakter uszczerbku, jakiego doznał poszkodowany, przyczyna opóźnienia w dochodzeniu roszczenia i czas trwania tego opóźnienia, a także zachowanie obydwu stron stosunku zobowiązaniowego.

(wyrok SA w Katowicach z 9.12.2016 r., III APa 51/16)

Rozważając, czy zgłoszenie przez pozwaną zarzutu przedawnienia nie naruszało zasad współzycia społecznego, trzeba mieć na względzie, że konieczną przesłanką do zastosowania dyspozycji normy z art. 5 KC, w odniesieniu do powyższego uprawnienia prawotamującego, jest usprawiedliwiony charakter opóźnienia w dochodzeniu spornego żądania.

(wyrok SA w Białymstoku z 11.7.2016 r., I ACa 114/16)

Przyjęcie sprzeczności zarzutu przedawnienia z zasadami współzycia społecznego należy do kategorii ocennych i wobec tego może mieć miejsce jedynie wyjątkowo. Sąd powinien ocenić, czy okoliczności w rozstrzyganej sprawie dają podstawę do usprawiedliwienia opóźnienia w dochodzeniu spornego roszczenia, które to opóźnienie nie jawi się też jako nadmierne. Znaczenie ma również charakter dochodzonego roszczenia, a także to, czy w okresie biegu przedawnienia istniała z uwagi na niejasność stanu prawnego określona, ukształtowana praktyka rozstrzygania tego rodzaju roszczeń przez organy stosujące prawo.

(wyrok SN z 26.2.2016 r., IV CSK 367/15)

W przypadku roszczeń o zwrot nakładów termin przedawnienia wynosi rok, a zatem jest stosunkowo krótki. Niemniej tak krótki termin został przez ustawodawcę ustanowiony nie bez przyczyny. Ma on niewątpliwie służyć sprawnemu likwidowaniu stanów niepewności i gwarantowanie stabilizacji stosunków prawnych. Dlatego też, mając na uwadze, że termin przedawnienia roszczeń z art. 229 § 1 KC wynosi jedynie rok, nie sposób uznać opóźnienia określonego na 7 miesięcy jako niewielkie.

(wyrok SA w Łodzi z 28.7.2016 r., I ACa 121/16)

Postępowanie administracyjne o ustanowienie prawa użytkowania wieczystego, toczące się po stwierdzeniu nieważności decyzji odmawiającej ustanowienia własności czasowej nieruchomości objętej dekretem z 26.10.1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy (Dz.U. Nr 50, poz. 279), nie przerywa biegu przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody spowodowanej nieustanowieniem tego prawa unieważnioną decyzją (art. 123 § 1 pkt 1 KC).

W sytuacjach, w których postępowanie administracyjne zostało zakończone po upływie terminu przedawnienia roszczenia, w razie podniesienia zarzutu przedawnienia roszczenia przez zobowiązanego, możliwe jest *in casu* zastosowanie art. 5 KC.

(*wyrok SN z 8.12.2016 r., I CSK 1080/14*)

Skorzystanie przez przedsiębiorcę z zarzutu przedawnienia a nadużycie prawa

Jeżeli strony są profesjonalistami, to nie sposób przyjąć nadużycia prawa w korzystaniu przez jednego z przedsiębiorców z zarzutu przedawnienia, zwłaszcza przewidzianego przepisem szczególnym, a więc uwzględniającym specyfikę zobowiązania. Na powyższe wskazuje zresztą ustawodawca formułując korzystanie ze względów słuszności jedynie w sprawie możliwości nieuwzględnienia upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego konsumentowi, przez co kwestionowanie możliwości korzystania z zarzutu przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy na podstawie art. 5 KC należy ograniczyć do sytuacji zupełnie wyjątkowych.

(*wyrok SA w Szczecinie z 10.10.2019 r., I AGa 12/19, Legalis*)

Domaganie się wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z gruntu jako nadużycie prawa

W sytuacji, gdy to prezydent miasta, jako organ administracji, odpowiada za tok postępowania, a niewątpliwie wieloletnie prowadzenie tego postępowania uniemożliwia nie tylko ustanowienie użytkownika wieczystego na rzecz pozwanej spółdzielni, ale również uniemożliwia członkom spółdzielni skorzystanie z uprawnień do przekształcenia użytkownika we własność, domaganie się wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z gruntu jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego.

(*wyrok SA w Warszawie z 26.9.2019 r., I ACa 607/18, Legalis*)

Konsekwencje zwiększania się szkody na osobie po terminie przedawnienia

Jeżeli szkoda na osobie ulega sukcesywnemu zwiększeniu także po terminie przedawnienia, to nadmierność opóźnienia nie wyklucza w sprawie o odszkodowanie zastosowania do zarzutu przedawnienia art. 5 KC, jeżeli przemawiają za tym zupełnie wyjątkowe okoliczności konkretnego wypadku.

(*wyrok SN z 26.7.2012 r., II CSK 759/11*)

Klauzula zasad współzycia społecznego a terminy prekluzyjne prawa materialnego

Przepis art. 5 KC nie ma zastosowania do upływu terminu przewidzianego w art. 568 § 1 KC.

(*uchwała SN(7) z 20.6.2013 r., III CZP 2/13*)

Wypowiedzenie najmu lokalu jako nadużycie prawa podmiotowego

W sytuacji gdy nie mogło dojść do skutecznego wypowiedzenia stosunku najmu, nie była bowiem spełniona przesłanka takiego wypowiedzenia określona w art. 11 ust. 2 pkt 2 ustawy z 21.6.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 150 ze zm.), mianowicie zwłoka z zapłatą czynszu lub innych opłat za używanie lokalu co najmniej za trzy pełne okresy płatności, wynajmujący dokonując w tej sytuacji wypowiedzenia stosunku najmu lokalu mieszkalnego bez podjęcia próby uprzedniego wyegzekwowania dochodzonego roszczenia, nadużywa swego prawa podmiotowego (art. 5 KC).

(*wyrok SN z 7.7.2016 r., III CNP 26/15*)

Zasady współzycia społecznego a wypowiedzenie umowy dzierżawy

Do wypowiedzenia umowy dzierżawy może mieć zastosowanie art. 5 KC.

(*wyrok SN z 12.1.2012 r., II CSK 274/11*)

Ocena wypowiedzenia przez bank umowy kredytowej w kontekście zasad współzycia społecznego

Wykonanie przez bank – kredytodawcę uprawnienia kształtującego w postaci wypowiedzenia umowy kredytowej może być kwalifikowane jako nadużycie prawa podmiotowego w rozumieniu art. 5 KC. Nie sposób podzielić stanowiska, że niewielka wysokość zaległości istniejąca na dzień wypowiedzenia umowy kredytu miałyby stanowić o ocenie, że skorzystanie przez powoda z możliwości wypowiedzenia umowy sprzeczne było z zasadami współzycia społecznego. Skoro pozwani zaprzestali wpłacania rat w jakiegokolwiek wysokości bez racjonalnego powodu, bezpodstawa byłaby ocena postępowania powoda jako nadużywającego prawo.

(*wyrok SA w Katowicach z 1.9.2016 r., I ACa 230/16*)

Niewywiązywanie się z ugody a zarzut nadużycia prawa przez bank w związku z wypowiedzeniem ugody

Sam fakt, że pozwana popadła w kłopoty finansowe, nawet przez siebie niezawinione, nie może jeszcze sam w sobie przemawiać za tym, że dokonanie wypowiedzenia ugody przez bank stanowiło nadużycie prawa. Umowa, a następnie ugoda, na każdą ze stron nałożyła określone obowiązki.

(*wyrok SA w Krakowie z 28.8.2018 r., I ACa 1630/17*)

Zarzut nadużycia prawa a powództwo przeciwegzekucyjne

W orzecznictwie Sądu Najwyższego trafnie przyjmuje się, że wykonanie przez bank – kredytodawcę uprawnienia kształtującego w postaci wypowiedzenia umowy kredytowej może być kwalifikowane jako nadużycie prawa podmiotowego w rozumieniu art. 5 KC. Taka kwalifikacja mogłaby prowadzić do uznania dokonanego wypowiedzenia za prawnie bezskuteczne, co czyniłoby przedwczesne dochodzenie przez kredytodawcę całości zadłużenia kredytowego od kredytobiorcy i tym samym mogłoby uzasadniać powództwo na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 KPC.

(*wyrok SN z 24.9.2015 r., V CSK 698/14*)

Norma zawarta w przepisie art. 5 KC w świetle prawidłowego stanowiska judykatury, nie może stanowić podstawy dochodzenia żądań, w tym także powództwa z art. 840 KPC.

(*wyrok SA w Białymstoku z 8.9.2016 r., I ACa 1050/15*)

Miarkowanie kary umownej a zarzut nadużycia prawa podmiotowego

Podniesienie zarzutu nadużycia prawa podmiotowego w sprawie o zasądzenie kary umownej jest dopuszczalne, a zgłoszenie go nie jest równoznaczne ze zgłoszeniem wniosku o miarkowanie.

(*wyrok SN z 26.10.2016 r., III CSK 312/15*)

Dokonywanie oceny zgodności działań z zasadami współzycia społecznego

Ocena, czy w rozpoznawanym przypadku zachodzi podstawa do zastosowania art. 5 KC, wymaga analizy całokształtu okoliczności danej sprawy.

(*wyrok SN z 20.10.2011 r., IV CSK 16/11*)

Z punktu widzenia zasad stosowania art. 5 KC nie jest rzeczą obojętną ocena zachowania się podmiotu prawnego pozostającego w konkretnym wypadku pod ochroną prawa. Związana z tym jest zasada „czystych rąk”, a to oznacza, że nie może korzystać z ochrony art. 5 KC ten, kto sam narusza zasady współzycia społecznego.

(*wyrok SA w Szczecinie z 10.6.2015 r., I ACa 148/15*)

Zastosowanie art. 5 KC ma charakter wyjątkowy. Z tej przyczyny, co do zasady, zastosowanie tego przepisu nie powinno mieć miejsca wówczas, gdy pozwanemu przysługują bądź przysługiwały inne instrumenty ochrony, z których mimo takiej możliwości nie skorzystał. Ujemne następstwa niestaran-

nego działania strony, wobec której uprawniony wykonuje swoje prawo, nie mogą być usuwane przez zastosowanie art. 5 KC.

(*wyrok SN z 8.4.2015 r., I CSK 285/15*)

Kryteria odmowy udzielenia ochrony prawnej w związku z naruszeniem zasad współzycia społecznego

Odmowa udzielenia ochrony prawnej na podstawie art. 5 KC, ze względu na jego wyjątkowy charakter, musi być uzasadniona istnieniem okoliczności rażących i nieakceptowanych w świetle powszechnie uznawanych w społeczeństwie wartości.

(*wyrok SN z 25.8.2011 r., II CSK 640/10*)

Zasada współzycia społecznego a prawo administracyjne

Zasada ustanowiona w przepisie art. 5 KC jest zasadą rządzącą prawem prywatnym i nie została przyjęta w prawie publicznym. Nie można na zasadzie współzycia społecznego opierać wykładni przepisów prawa publicznego – prawa administracyjnego.

(*wyrok NSA z 18.5.2011 r., I OSK 124/11*)

Zarzut nadużycia prawa w sprawie o szkodę wyrządzoną przez członka zarządu spółki z o.o.

W sprawie o zapłatę odszkodowania na podstawie art. 299 KSH zarzut nadużycia prawa podmiotowego (art. 5 KC) może być oceniany jedynie w relacjach między wierzycielem spółki z o.o. a członkiem jej zarządu.

(*wyrok SN z 17.3.2010 r., II CSK 506/09*)

Zasady współzycia społecznego a dobre obyczaje

Uchwała zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością sprzeczna z zasadami współzycia społecznego narusza dobre obyczaje w rozumieniu art. 249 § 1 KSH.

(*uchwała SN z 20.12.2012 r., III CZP 84/12*)

Przy uwzględnieniu, iż Rzeczypospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP) należy przyjąć, że klauzule generalne ujęte w art. 5 KC wyrażają idee słuszności w prawie i wolności ludzi oraz odwołują się do powszechnie uznawanych wartości w kulturze naszego społeczeństwa. Ujmując więc rzecz ogólnie, można przyjąć, że przez zasady współzycia społecznego należy rozumieć podstawowe zasady etycznego i uczciwego postępowania. Można więc odwoływać się do takich znanych pojęć, jak „zasady słuszności”, „zasady uczciwego obrotu”, „zasady uczciwości” czy „lojalności”.

(*wyrok SN z 14.10.1998 r., II CKN 928/97*)

Stosowanie art. 5 KC w sprawach o ochronę własności

Odmowa uwzględnienia roszczenia zgodnego z prawem (np. art. 222 § 2 KC) może np. nastąpić w okolicznościach wyjątkowych, szczegółowo wskazanych przez stronę podnoszącą zarzut nadużycia prawa podmiotowego i wykazanych w razie sporu. Nie można odmówić ochrony prawa podmiotowego (np. prawa własności) na podstawie zarzutów ogólnikowych niepopartych dowodami.

(*wyrok SN z 9.8.2005 r., IV CK 82/05*)

W orzecznictwie Sądu Najwyższego za utrwalony można obecnie uznać pogląd, zgodnie z którym, możliwość oddalenia roszczenia windykacyjnego na podstawie art. 5 KC wystąpi w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, a zatem niezmiernie rzadkich. Ostrożność w oddalaniu powództwa windykacyjnego na podstawie art. 5 KC jest tym bardziej konieczna, że oznacza to pozbawienie właściciela (lub użytkownika wieczystego) ochrony przysługującego mu prawa.

(*wyrok SN z 3.10.2000 r., I CKN 287/00*)

Nadużycie prawa w sprawie o zachowek

I. Zastosowanie art. 5 KC nie jest wykluczone także do spadkowych praw podmiotowych. Ocena sądu, czy żądanie zapłaty sumy odpowiadającej wysokości zachowku stanowi nadużycie prawa, nie powinna pomijać, że prawa osoby uprawnionej do zachowku służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma wobec swoich najbliższych. Pozbawienie osoby uprawnionej zachowku na mocy art. 5 KC może nastąpić jedynie w sytuacjach wyjątkowych, a zatem również nieobjętych treścią art. 928 i 1008 KC; możliwe jest to również z powodu sprzecznego z zasadami współzycia społecznego zachowania uprawnionego w stosunku do spadkodawcy, jak również w stosunku do zobowiązanego do wypłaty zachowku.

II. Zasady współzycia społecznego w rozumieniu art. 5 KC są pojęciem pozostającym w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności danej sprawy i w takim całościowym ujęciu wyznaczają podstawy, granice i kierunki jej rozstrzygnięcia w wyjątkowych sytuacjach, które przepis ten ma na względzie. Dlatego dla zastosowania art. 5 KC konieczna jest ocena całokształtu szczególnych okoliczności danego wypadku w ścisłym powiązaniu nadużycia prawa z konkretnym stanem faktycznym. (*postanowienie SN z 19.12.2019 r., I CSK 271/19, Legalis*)

Ocena sądu, czy żądanie zapłaty sumy odpowiadającej wysokości zachowku stanowi nadużycie prawa podmiotowego nie powinna pomijać, iż prawo do zachowku przysługujące uprawnionemu ze względu na bardzo bliski stosunek rodzinny między nim a spadkodawcą służy urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych oraz realizacji zasady, iż nikt nie może na wypadek swojej śmierci rozporządzić swoim majątkiem zupełnie dowolnie, z pominięciem swoich najbliższych.

(*wyrok SA w Białymstoku z 18.3.2015 r., I ACa 908/14*)

W doktrynie i orzecznictwie wskazuje się, że o nadużyciu prawa przez żądanie zapłaty zachowku decydować mogą jedynie okoliczności istniejące w płaszczyźnie uprawniony–spadkobierca. Nie można bowiem zapominać, iż wyłączenia prawa do zachowku, z uwagi na niewłaściwe postępowanie w stosunku do spadkodawcy, dokonuje sam spadkodawca w drodze wydziedziczenia. Okoliczności występujące na linii uprawniony–spadkodawca nie są oczywiście pozbawione znaczenia. Powinny jednak, co do zasady, zostać uwzględnione tylko jako dodatkowe, potęgujące stan sprzeczności z kryteriami nadużycia prawa.

(*wyrok SA w Łodzi z 9.3.2015 r., I ACa 1310/14*)

Klauzula nadużycia prawa podmiotowego a stosunki rodzinne

Za typowe można uznać, że najbliżsi członkowie rodziny darzą się zaufaniem na tyle silnym, iż z reguły nie dokumentują na piśmie dokonywanych między sobą czynności. Taki sposób postępowania niewątpliwie jest też uzewnętrznieniem tego zaufania i służy umocnieniu więzi rodzinnych. Stąd, w wypadku sporu mającego następnie miejsce, powołanie się na niedopuszczalność dowodzenia dokonania czynności z uwagi na brak stwierdzenia czynności pismem, godzi w istotny element więzi rodzinnych, jakim jest wzajemne zaufanie, a przez to jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego i stosowny zarzut powinien zostać pominięty na podstawie art. 5 KC.

(*wyrok SA w Krakowie z 2.12.2016 r., I ACa 977/16*)

Nadużycie osobowości prawnej jako nadużycie prawa podmiotowego

Zjawisko nadużycia odrębnej osobowości prawnej spółki jest możliwe do zakwalifikowania w aspekcie cywilnym, jako zjawisko nadużycia prawa z art. 5 KC. Uzasadnieniem do powołania się na koncepcję odpowiedzialności przebijającej byłby też przypadek podstępu, zastosowanego przez spółkę z grupy, która zawiera z osobą trzecią dwie różne umowy po to, aby uniknąć odpowiedzialności finansowej członków zarządu spółek lub konsekwencji podatkowych. W prawie pracy mogłoby to dotyczyć także

konieczności płacenia za godziny nadliczbowe i odpowiedzialności za przekroczenia kodeksowych limitów dotyczących tych godzin.

(*wyrok SN z 17.3.2015 r., I PK 179/14*)

Stosowanie art. 5 KC w sprawach o zaskarżenie uchwały wspólnoty mieszkaniowej

Sąd może w wyjątkowych wypadkach na podstawie art. 5 KC nie uwzględnić upływu terminu 6 tygodni przewidzianego w art. 25 ust. 1a ustawy z 24.6.1994 r. o własności lokali (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1892).

(*wyrok SN z 17.11.2016 r., IV CSK 107/16*)

Artykuł 5 KC a stwierdzenie zasiedzenia

Artykuł 5 KC nie może być podstawą odmowy stwierdzenia nabycia własności przez zasiedzenie, także z tego względu, że nabycie to następuje *ex lege*. Stwierdzenie przez sąd nabycia prawa własności czy służebności w drodze zasiedzenia ma charakter deklaracyjny, co wyklucza dopuszczalność zastosowania tego przepisu do ustalenia istnienia lub nieistnienia prawa. Poza tym trudno aprobować pogląd, który w istocie zakłada *a priori* stosowanie art. 5 KC dla określonej kategorii przypadków, a nie do konkretnych stanów faktycznych, które wymagają odstąpienia od rozwiązań typowych. Dodać należy, że ustawodawca normując zasiedzenie przyznał prymat ochronie trwającego przez wiele lat *status quo* kosztem prawa własności dotychczasowego właściciela. Nie uzależnił możliwości zasiedzenia od tytułu lub sposobu objęcia rzeczy w posiadanie, a dobra lub zła wiara posiadacza ma wpływ jedynie na długość okresu zasiedzenia. Takie założenia przemawiają przeciwko próbom odwoływania się do konstrukcji nadużycia prawa względnie poszukiwania innej aksjologii dla uzasadnienia „blokowania” stosowania przepisów bezwzględnie obowiązujących.

(*postanowienie SN z 30.1.2015 r., III CSK 123/14*)

Zarzut nadużycia prawa podmiotowego a rozłożenie należności na raty wyrokiem sądowym

Artykuł 320 KPC umocowujący sąd tylko do rozkładania dłużnikowi na raty świadczenia pieniężnego, nie wyłącza możliwości odroczenia zapłaty całej należności w powołaniu się na silniejszą ochronę materialnoprawną dłużnika, która wynika z art. 5 KC.

(*wyrok SA w Krakowie z 26.1.2000 r., I ACa 19/00*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 20.1.2011 r., I PK 135/10;
- wyrok SN z 10.10.2002 r., V CK 370/02;
- wyrok SN z 5.2.2002 r., II CKN 726/00.

Artykuł 6. [Ciężar dowodu]

Ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne.

Odpowiedzialność pracodawcy za wypowiedzenie umowy o pracę

Jeżeli wypowiedzenie umowy o pracę ma stanowić delikt pracodawcy, to pracownika obciąża dowód wykazania okoliczności uzasadniających taką odpowiedzialność. Znaczenie ma wówczas inna (szersza) bezprawność w zachowaniu pracodawcy, niż określona w prawie pracy.

(*wyrok SN z 9.10.2012 r., II PK 66/12*)

Ciężar dowodu na podstawie prawne przysporzenia

W sytuacji, gdy pozwany podnosi twierdzenia, iż dokonane przez niego przysporzenie majątkowe miało podstawy prawne, wówczas to na niego przechodzi ciężar udowodnienia tego faktu.

(wyrok SA w Białymstoku z 27.2.2020 r., I AGa 67/19, Legalis)

Odpowiedzialność prezesa za długi spadkowe spółki

Sama bezskuteczność egzekucji z majątku spółki i powstanie zobowiązania w czasie pełnienia funkcji prezesa zarządu sp. z o.o. nie przesądza o tym, że będzie on odpowiadał za zadłużenie z tytułu składek. Przesłanki jego odpowiedzialności powinien udowodnić ZUS, a do zobowiązanego należy wykazanie, że zachodzą też określone w ustawie przyczyny, które go z tej odpowiedzialności zwalniają.

(wyrok SA w Krakowie z 14.8.2012 r., III AUa 313/12)

Stwierdzanie naruszenia przepisów w zakresie ciężaru dowodowego

Do naruszenia art. 6 KC dochodzi wtedy, gdy sąd orzekający przypisuje obowiązek dowodowy innej stronie niż ta, która z określonego faktu wywodzi skutki prawne.

(wyrok SN z 15.3.2012 r., I CSK 345/11)

Obowiązek strony powodowej wykazania istnienia przyczyny dochodzenia ochrony dóbr osobistych

Powód dochodzący przed sądem I instancji roszczenia majątkowego i niemajątkowego, mających swe źródło w zdarzeniu wyemitowania przez pozwaną określonego w pozwie materiału filmowego nie wykazał, że zdarzenie to miało miejsce. Roszczenie o ochronę dóbr osobistych powoda podlegało zatem prawidłowo oddaleniu. Ponieważ zdarzenie mające naruszyć wskazane przez powoda dobra osobiste nie zaistniało, zbędne było rozważanie, czy gdyby zaistniało to naruszyłyby dobra osobiste powoda, a jeśli naruszyło, to czy pozwana wykazała przesłanki zwalniające ją z odpowiedzialności za naruszenie tych dóbr. Dlatego bezzasadne i bezprzedmiotowe są zarzuty apelacji wskazujące na nieprawidłowe uznanie, że pozwana udowodniła swe twierdzenia.

(wyrok SA w Katowicach z 8.1.2019 r., I ACa 744/18, Legalis)

Można wyciągać negatywne konsekwencje wobec podmiotu, który nie sprostał ciężarowi dowodzenia (art. 6 KC), ale nie w sytuacji, gdy jednocześnie sąd oddalił wniosek dowodowy zmierzający do udowodnienia faktów mających przemawiać za oddaleniem powództwa.

(wyrok SN z 11.3.2016 r., I CSK 144/15)

Ciężar dowodzenia adekwatnego związku przyczynowego

Powód dochodząc odszkodowania za utracone korzyści powinien udowodnić wysokość tego roszczenia oraz pozostawanie faktu utraty korzyści w normatywnym (adekwatnym w rozumieniu normy art. 361 § 1 KC) związku przyczynowym ze zdarzeniem rodzącym odpowiedzialność pozwanego.

(wyrok SA w Szczecinie z 31.5.2016 r., I ACa 16/16)

Rozkład ciężaru dowodu przy udowadnianiu prawdziwości podpisu na dokumencie prywatnym

Jeżeli podpis na dokumencie prywatnym wskazuje na pochodzenie od innej osoby, niż zaprzeczająca strona procesu, wówczas stosuje się ogólne reguły rozkładu ciężaru dowodu. Prawdziwość tego dokumentu prywatnego musi udowodnić strona, która chce z niego skorzystać.

(wyrok SN z 8.3.2012 r., V CSK 90/11)

Uchylenie uchwały wspólnoty mieszkaniowej z powodu nieprawidłowego zawiadomienia o terminie zebrania – ciężar dowodu

Obowiązek wykazania, że nie zawiadomiono wszystkich członków wspólnoty mieszkaniowej o terminie zebrania właścicieli lokali oraz że mogło to wpłynąć na treść podjętej uchwały, obciąża stronę wnoszącą o uchylenie uchwały (art. 6 KC w zw. z art. 25 ust. 1 i art. 32 ustawy z 24.6.1994 r. o własności lokali – t.j. Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 903 ze zm.). Chodzi o wskazanie takich okoliczności faktycznych związanych z danym uchybieniem, które rzeczywiście mogły, w normalnym biegu rzeczy, wpłynąć na treść uchwały.

(*wyrok SN z 5.10.2011 r., IV CSK 664/10*)

Dowód na istnienie papieru wartościowego będącego przedmiotem zabezpieczenia

Ciężar wykazania okoliczności, że zabezpieczony w toku postępowania przygotowawczego weksel może być wydany powodowi, czy fizycznie istnieje, czy też – jak zarzuca powód – został utracony spoczywa na pozwanym organie państwowym, gdyż to on odebrał powodowi weksel i uznał go za dowód rzeczowy w sprawie, z którym to dowodem powinien postępować tak, żeby możliwe było jego zwrócenie osobie uprawnionej po zakończeniu czynności procesowych, do których mógł być wykorzystany. Organy karnoprocesowe powinny być wyczulone na konieczność przestrzegania powyższych zasad postępowania z dowodami, szczególnie wtedy, gdy przedmiotem zabezpieczenia stają się papiery wartościowe, o których wiadomo, że są źródłem uprawnień dla posiadaczy tylko wtedy, gdy fizycznie istnieją i nie zostaną pozbawione cech określonych przez prawo.

(*wyrok SN z 31.5.2019 r., IV CSK 133/18, Legalis*)

Częściowe zwolnienie od odpowiedzialności członka zarządu spółki z o.o. przez wykazanie zakresu, w jakim wierzyciel nie poniósł szkody

Członek zarządu spółki z o.o. może zwolnić się w części od odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 § 1 KSH przez wykazanie, w jakim zakresie wierzyciel nie poniósł szkody, pomimo niezgłoszenia we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości.

(*wyrok SN z 10.2.2011 r., IV CSK 335/10*)

Przerzucenie ciężaru dowodu na stronę pozwaną w postępowaniu nakazowym

W sytuacji, w której pozwana w zarzutach od nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla – podejmując obronę swoich praw – podniosła zarzuty wynikające z łączącego ją z powodem stosunku prawnego, spoczywał na niej obowiązek udowodnienia okoliczności faktycznych pozwalających na ocenę trafności zarzutu wypełnienia weksla *in blanco* po upływie terminu przedawnienia zabezpieczonego roszczenia. W postępowaniu nakazowym bowiem, w jego fazie zapoczątkowanej wniesieniem zarzutów od nakazu zapłaty, dochodzi do przerwania ciężaru dowodu na stronę pozwaną.

(*wyrok SN z 21.10.2010 r., IV CSK 109/10*)

Brak inicjatywy dowodowej strony pozwanej w kontekście ciężaru dowodu

Brak inicjatywy dowodowej strony pozwanej w procesie nie powoduje przejścia ciężaru dowodu ze strony powodowej na stronę pozwaną, a w konsekwencji nie zwalnia sądu od oceny wiarygodności i mocy dowodowej dowodów przedstawionych przez powoda dla uzasadnienia dochodzonego roszczenia.

(*wyrok SN z 19.3.2010 r., III CSK 164/09*)

Pozorność jest okolicznością faktyczną i należy ją wykazać, a nie oczekiwać, że sąd podzieli hipotetyczne założenie o pozorności umowy zawartej między stronami.

(*wyrok SA w Białymstoku z 9.3.2016 r., I ACa 965/15*)

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl